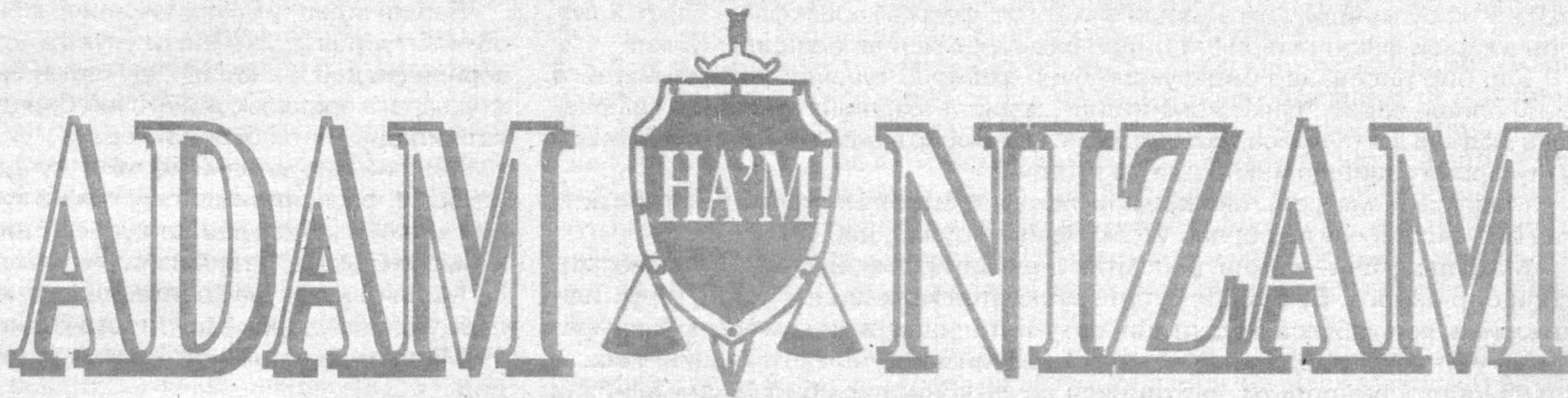

ИНСОН ВА ҚОНУН

Газета 1996—жыл
1-сентябрдан бослап
шығра бослады

30-сентябрь
1998 жыл
№27 (72)
СӨРШЕМБИ

Сатыуда еркин баҳада

ҚАРАҚАЛПАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ХУҚЫҚ ҚОРҒАҮ УЙЫМЛАРЫНЫҢ ЖӘМИЙЕТЛИК—ХУҚЫҚЫЙ ГАЗЕТАСЫ

**ЖАМИЯТИМИЗ МАФКУРАСИ
ХАЛҚНИ—ХАЛҚ, МИЛЛАТНИ—МИЛЛАТ
ҚИЛИШГА ХИЗМАТ ЭТСИН**

(Газетамизнинг ушбу сонида Президент Ислам Каримовнинг "Тафаккур" журнали бош муҳаррири Эркин Аъзамнинг саволларига жавоблари эълон қилинмоқта)

САВОЛ. Муҳтарам Президент, аввало нафақат журналхонларимиз, балки кенг жамоатчилигимизни ўйлантириб турган саволларга ўз муносабатингизни билдиришга розилик берганингиз учун Сизга ташаккур изҳор этамиз.

Маълумки, бундан бир юзу ўттиз йил муқаддам халқимиз миллий мустақиллиги ва тарихий давлатчилигини йўқотиб, мустахлак асоратига тушиб қолган эди. Шу давр мобайнида аждодларимиз, миллатимиз машаққатли синов ва кураш йўлларини босиб ўтди. Боболаримиз чор Россиясининг зулмини беадад тортган бўлса, оталаримиз Октябрь тўнтаришини, Гражданлар урушини, кулоқлаштириш кампанияси, Сталин қатағонларини, Иккинчи жаҳон муҳрабасининг азобу уқубатларини, таҳликали эллигинчи ва ниҳоят "десантчилар зулми" номини олган саксонинчи йиллар воқеаларини бевосита бошидан кечирди. Биз—нисбатан ёш авлод эса "ривожланган социализм" деб аталган даврни ҳам кўрдик, коммунистик мафкуранинг ҳукмрон тазийқи остида ҳам яшадик. Бу мафкура зулм ва зўравонликка, фирромлик ва сохтакорликка асосланганини яхши биламиз. Шу сабабли ҳам у ҳалокатга учради.

Гарчи кейинги йилларда миллий мафкура яратилган борасида муайян ишлар қилинган бўлса-да, мафкура тушунчасига ҳанузгача ҳолис илмий таъриф берилган эмас.

Сиз мафкура деганда нимани тушунасиз? Жамият фаолиятида, хусусан, Ўзбекистоннинг бугунги ҳаётида мафкура қандай ўрин тутади?

ЖАВОБ. Мафкура ҳар қандай жамият ҳаётида зарур. Мафкура бўлмаса одам, жамият, давлат ўз йўлини йўқотиши муқаррар. Иккинчидан, каердаки мафкуравий бўшлиқ вужудга келса, ўша ерда бегона мафкура ҳукмронлик қилиши ҳам тайин. Бунинг исботи учун хоҳ тарихдан, хоҳ замонамиздан кўплаб мисоллар келтириш қийин эмас.

Келинг, бир лаҳза атрофга теранроқ назар ташлайлик. Кўп синовлар, азобу уқубатлар, хатолар, жожиалар, урушлар, қатағонларни бошидан кечирган асримиз поёнига етаётган, инсоният янги аср бўсағасида турган бугунги кунда турли хил эски ва янги мафкураларнинг ўзаро кураши ҳар қачонгидан ҳам кўра шиддатли тус олмоқда. Ранг-баранг, баъзан бир-бирга мутлақо зид дунёқарашлар, сиёсий, миллий, диний оқимлар, мазҳаб ва секталар ўртасидаги фикр талашувлари гоҳо баҳс-мунозара доирасида чиқиб қонли тўқнашувлар, оммавий қирғинларга сабаб бўлмоқда, одамлар бошига беҳисоб қайғу-кулфатлар солмоқда.

Бошқача айтганда, ҳозирги вақтда дунёда икки қарама-қарши кутб барҳам топган бўлсада, турли хил мақсад-манфаатларни ифода этувчи мафкуралар тортишуви тўхтагани йўқ. Очиқ айтиш керакки, бу тортишувлардан кўзланган асосий мақсад—инсон авваламбор ёшлар қалбини эгаллаш, муайян мамлакат ёки минтақадаги бирор миллий ёки халқнинг онгига, унинг сезги-туйғуларига таъсир ўтказиш, уни ўз дунёқарашига бўйсундириш, маънавий жиҳатдан заиф ва тобе қилиш. Фикр қарамлиги, тафаккур куллиги эса ҳар қандай иқтисодий ёки сиёсий қарамликдан ҳам кўра даҳшатлидир.

Узоқ тарихимиздан маълумки, ҳар қандай зўравон босқинчилар ва юртимизда ҳукмронлик қилмоқчи бўлган кучлар ёвуз ниятларига эришиш учун аввало миллий маданият ва анъаналаримизни йўқ қилиш, шу йил билан бизни маънавий жиҳатдан заифлаштиришга, куч-қудратимизни йўқотишга ҳаракат қилганлар. Бу ҳақиқатни ҳеч қачон ёдимиздан чиқармаслигимиз керак.

Бугунги кунда одамзод маълум бир давлатлар ва сиёсий кучларнинг манфаатларигагина хизмат қиладиган, олис-яқин манбалардан тарқаладиган, турли маъно-мазмундаги мафкуравий кучларнинг таъсирини доимий равишда сезиб яшайди. Ахборот асри, электроника асри деб аталган XX асрнинг ниҳоясида—бугунги давримизда бу таъсирлардан холи бўлиш деярли имконсиздир. Таъбир жоиз бўлса, айтиш мумкинки, бугунги замонда мафкура полигонлари ядро полигонларига нисбатан ҳам кўпроқ кучга эга. Энг қизиғи, шу билан бирга, кишини доимо огоҳ бўлишга ундовчи томони шундаки, агар ҳарбий, иқтисодий, сиёсий тазийқ бўлса, буни сезиш, кўриш, олдини олиш мумкин, аммо мафкуравий тазийқ, унинг таъсири ва оқибатларини тезда илғаб етиш ниҳоятда қийин.

Мана шундай бир вазиятда одам ўз мустақил фикрига, собит эътиқодига, ўзи таяниб яшайдиган ҳаётий-миллий қадриятларга, шаклланган дунёқараш ва мустақам иродага эга бўлмаса, ҳар турли мафкураларнинг босимида, уларнинг гоҳ ошқора, гоҳ пинҳона кўринишдаги тазийқларига бардош бериши амримаҳол. Буни кундалик ҳаётда учраб турадиган кўплаб воқеалар мисолида ҳам кузатиш мумкин. Масалан, Япониядан тарқалган "АУМ Сенрикё" деган диний оқим вакилларининг фаолиятини эслайлик. Улар дунёнинг турли мамлакатларидаги кўлаб ёш йигит-қизларни иродасидан, онг-шууридан маҳрум қилиб, зомби—яъни манкуртга айлантириб қўйгани яхши маълум-ку. Ёки дин ниқоби остида Марказий Осиё, жумладан, Ўзбекистонга ҳам кириб келишга уринаётган ваҳҳобийлик оқими намояндаларининг зарарли кирдикорларини олайлик. Бу каби ҳолатларнинг қандай мудҳиш оқибатларга олиб келишини, менингча, узоқ тушунтириб ўтиришнинг ҳожати йўқ.

Кўриниб турибдики, табиатда ҳам, жамиятда ҳам вакуум—бўшлиқ бўлиши мумкин бўлмаганидек, мафкура соҳасида ҳам бўшлиқ вужудга келишига асло йўл қўйиб бўлмайди. Айниқса, бугун дунёда, жумладан, информация оламида глобаллашув жараёни кечаётган ҳозирги пайтда, яъни лўнда қилиб айтганда, жаҳоннинг бир чекасида содир бўлаётган воқеалар ва ҳаракатларнинг тез тарқалиб кетаётганини ҳисобга олганда, бу масаланинг аҳамияти ва долзарблиги янада ортиб бормоқда.

Фикримни соддароқ қилиб тушунтиришга уриниб кўраман.

Агар аср бошидаги ҳаёт ва тафаккур тарзи билан бугунги кунни қиёсласак, ер билан осмонча фарқи яққол кўрамиз. Техник тараққиёт ҳозиргидек юксак босқичга кўтарилмаган бир даврда дунёнинг тартиботи ҳам, одамлар ўртасидаги муносабатлар ҳам, бинобарин, маънавий-мафкуравий тушунчалар ҳам шунга мос равишда содда ва аниқ-равшан эди.

Яқинда Абдулла Қодирийнинг "Гирвонлик Мағлавои" деган кичик бир асарини ўқиб қолдим. Унда асримиз бошида Туркистонга поезд кириб келиши билан боғлиқ бир хангома кулгили шаклда акс эттирилади. Наманганга темир йўл тортилиб, синов паровози келадиган бўлади. Паровозни умрида кўрмаган одамлар уни буғ қуввати билан юрадиган "жонивор" деб тасаввур қилишади. "Ўзи қоп-қора бўлса, юрганда дам-бадам пишқирса, чанқаганда қичқирса, минг челақлаб сув ичиб, очикқанда бўқирса, бу—албатта, зўр бир ҳайвон бўлса керак", деб ўйлашади. Кимдир унга "қора айғир" деб ном ҳам қўяди. Синов паровози келишидан бирор кун илгари уни кутиб олишга тайёргарлик кўрилади. Станция ёнига "қора айғир"га атаб ўн арава кўк беда, эллик пудча арпа тайёрлаб қўядилар...

Албатта, бу асарда жиндак муболаға, ҳазил-мутоиба ҳам йўқ эмас. Лекин у ўша пайтдаги одамларнинг тасаввурларию дунёқарашлари нақадар одми, содда, самимий бўлганини ҳам кўрсатади. Шу билан бирга, бу фақат ўзбек халқига хос хусусият эмас, бошқа халқларнинг ҳам ўша даврдаги турмушини кўздан кечирсангиз, шунга яқин жиҳатларни учратиш мумкин.

Энди шундай ҳолатни ҳозирги кунда тасаввур қилиш мумкинми? Айтайлик, компьютер, факс, "уяли" телефон, параболик антенна, электрон почта каби мўъжизалар ҳаётимизга нисбатан яқинда кириб келди. Лекин ҳозир шу мўъжизалар билан юртимизнинг энг олис ва чекка қишлоғида яшаётган мактаб ўқувчисини ё бўлмаса бирор отахонни ҳайратга солиш мумкинми? Эҳтимол, улар бу нарсаларга бирпас ҳайрон бўлиб турар, аммо кейин худди бу асбобларни умр бўйи билладигандек тезда кўникиб, ўзлаштириб кетади.

Айтайлик, ҳозир жаҳоннинг олис бир бурчагида қандайдир воқеа содир бўлса, зум ўтмай бугун дунёга маълум бўлади. Ва бу воқеа ер юзининг бошқа бир четида дарҳол акс садо беради. Биздан узоқ-узоқ минтақалар ва худудларда рўй бераётган яхши ва ёмон ишлар, уларнинг таъсирлари ҳам ҳаётимизга яшин тезлигида, биздан сўраб-нетиб ўтирмасдан кириб келаверади. замонавий ахборот майдонидаги ҳаракат шунчалар тигиз, шунчалар тезкорки, энди илгари-дек, ҳа, бу воқеа биздан жуда олисда юз берибди, унинг бизга алоқаси йўқ, деб бепарво ўтириб бўлмайди.

Мана шу шарт-шароитларнинг барчаси ҳам маънавият, миллий мафкуранинг аҳамиятини янада кучайтиради. Чунки, сир эмас, баъзан беозоргина бўлиб туюлган мусиқа, оддийгина мультфильм ёки реклама лавҳаси орқали ҳам маълум бир мафкуравий мақсадлар ва интилишлар ифодаланади.

(Давоми 2-3-бетларда).

ЖАМИЯТИМИЗ МАФКУРАСИ ХАЛҚНИ—ХАЛҚ,

(Боши 1-бетда).

Демак, бугунги кунда гоёни, фикрни тақик билан, маъмурий чоралар билан энгиб бўлмайди. Гоёга қарши фақат гоё, фикрга қарши фақат фикр, жаҳолатга қарши фақат маърифат билан баҳса киришиш, олишиш мумкин.

Ҳар бир инсон, ҳар бир фуқаро буни яхшилаб тушуниб, мағиз-мағзига етиб олиши керак. Чунки жамиятнинг, жамият аҳлининг мустаҳкам ва равшан мафкураси бўлмаса, ўз олдига қўйган аниқ бир мақсад—муддаоси бўлмаса у муқаррар равишда инқирозга юз тутати.

Модомики, мақсад, гоё ҳақида мулоҳаза юриятаётган эканмиз, илгари айтган бир фикримни такрорлаб ўтсам, ўринли бўлар, деб ўйлайман.

Мақсад дегани—халқни, миллатни бирлаштирувчи, йўлга бошловчи бамисоли бир байроқ. Бу байроқ бутун Ўзбекистон халқининг руҳини, гурур-ифтихорини, керак бўлса, қудратини, орзу-интилишларини мужассамлаштирадиган улуг кучдир. Давлатимизнинг, халқимизнинг, эл-юртимизнинг мақсади ўзининг улугворлиги, ҳаётлиги ва ҳаққонийлиги билан ҳаммамизни жалб этадиган бўлмоғи лозим. Токи бу мақсад халқни—халқ, миллатни—миллат қила билсин, қўлимизда энгилмас бир кучга айлансин.

Одамларнинг минг йиллар давомида шакланган дунёқарши ва менталитети асосланган, айна вақтда шу халқ, шу миллатнинг келажагини кўзлаган ва унинг дунёдаги ўрни аниқ-равшан белгилаб беришга хизмат қиладиган, кечаги ва эртанги кун ўртасида ўзига хос кўприк бўлишга қодир гоёни мен жамият мафкураси деб биламан.

Шўро даврининг мафкураси, коммунистик дунёқараш, агарки аслини суриштирсангиз, моҳият эътиборига кўра, бизнинг турмуш тарзимизга, халқимизнинг табиатига тамоман бегона эди. Шунга қарамасдан, кишиларнинг онгига мажбуран сингдирилган бу сохта таълимнинг салбий таъсири хануз сезилиб туради. Афсуски, биз бу сарқитлардан ҳали буткул халос бўла олганимиз йўқ.

Шунинг учун ҳам истиқлолга эришган кунимиздан бошлаб миллий мафкура, Ўзбекистон жамиятининг миллий гоёсини яратиш масаласи долзарб бўлиб келмоқда.

Албатта, мафкурани бир кун ёки бир йилда яратиш бўлмайди. Чунки мафкура шаклланиши, шакллантириш борилади. Унинг асосий тамойилларини ишлаб чиқиш мумкин. Аммо бу тамойиллар реал ҳаётда ўз ўрнини топмаса, бундай мафкура фақат қоғозда бўлади, холос. Шунинг учун ҳам, менинг фикримча, мафкурани шакллантириш жараёнида, авваламбор, мамлакатнинг бугунги ҳаёти, ўтмиши, келажаги, бутун тақдири учун қайгурадиган, Ватан қисматини ўз қисмати деб биладиган кенг жамоатчиликнинг илғор дунёқараш ва тафаккурига асосланиш лозим.

Иккинчи шарт шундан иборатки, миллий тарихимиз ва умумбашарий тараққиёт ривожига унутилмас ҳисса қўшган олиму фузалоларнинг мафкура ва унинг жамият ҳаётидаги аҳамияти ҳақида қолдирган илмий мероси, фалсафий қарашларини ҳар томонлама ўрганиш даркор. Мен бу ўринда Абу Наср Форобий, Беруний, Ибн Сино, Аҳмад Яссавий, Алишер Навоий, Баҳроуддин Нақшбанд, Нажмиддин Кубро каби улуг аждодларимизнинг шу мавзуга дахлдор асарларини назарда тутяпман.

Масалани, Форобийнинг ўша машҳур “Фозил одамлар шаҳри” асарини эсга олайлик. Бундан минг йилча муқаддам яратилганига қарамасдан, бугунги ўқувчи ҳам бу асардан ҳозирги ҳаётнинг мураккаб муаммоларини ҳал қилишда асқатадиган муҳим фикр ва йўл-йўриқларни топа олади.

Мен миллий мафкура хусусида бош қотираётган олимларимиз, маънавият ва маърифат соҳаси ходимларига ер юзида инсоният ва давлатчилик пайдо бўлганидан буён шаклланган жамиятнинг ривожланиш қонуниятларини теран ўрганиш, кишилик тарихининг юксалиш ва таназзул даврларини, тараққиётни ана шу инқирозлардан омон сақлаб қолувчи ижтимоий-маънавий омилларни ҳар томонлама тақик этган ҳолда бирон хулосага келишни тавсия этган бўлур эдим.

Шу муносабат билан бу мафкуранинг шаклланишида кимнинг манфаатлари ва қарашлари юзага чиқиши керак, деган савол туғилади.

Бордию бу саволга мендан жавоб сўралса, даставвал Ўзбекистонда яшаётган, ўз тақдири тимсолида минг-минглаб кишиларнинг тақдирини мужассамлаштирган ватандошимизнинг ҳаётини, унинг орзу-интилишларини, бугун ва эртанги кунга бўлган умидворлигини ўзимча тасаввур қилишга уришиб кўрардим. Узимни шу одамнинг ўрнига қўйиб, унинг кўзи, идроки, тафаккури, ёндашуви билан келажакка қарардим.

Содда қилиб айтганда, жамиятимизнинг мафкураси шу жамиятнинг таянчи бўлиши оддий инсон ва унинг манфаатларини ифода этиши, халқимизнинг беҳатар, тинч-омон, фаровон, бадавлат турмушга эришиши учун куч-ғайрат манбаи бўлиши лозим.

Ўзбекистоннинг миллий мафкураси мамлакатимизнинг мана шу минтақада, ён-атрофдаги давлатлар орасида ва жаҳон миқёсида ўзига муносиб ўрини, яна ҳам аниқроқ айтадиган бўлсак, ўзининг ихтисосини тўғри ва ҳолисона англаб, шу асосда изчил ҳаракат қилишимиз учун хизмат этиши зарур.

Хўш, миллий гоё, миллий мафкура нималарни ўзида мужассамлантириши ва қандай талабларга жавоб бериши керак?

Миллий мафкура, авваламбор, ўзлимизни, муқаддас аъёнларимизни англаш туйғуларини, халқимизнинг кўп асрлар давомида шаклланган эзгу орзуларини, жамиятимиз олдига бугун қўйилган олий мақсад ва вазифаларни қамраб олиши шарт.

Иккинчидан, жамиятимизда бугун мавжуд бўлган хилма-хил фикрлар ва гоёлар, эркин қарашлардан, ҳар қандай тоифалар ва гуруҳларнинг интилишлари ва умидларидан, ҳар қандай инсоннинг эътиқоди ва дунёқаршидан қатъи назар, уларнинг барчасини ягона миллий байроқ атрафида бирлаштирадиган, халқимиз ва давлатимизнинг дахлсизлигини асрайдиган, эл-юртимизни энг буюк мақсадлар сари чорлайдиган ягона гоё—мафкура бўлиши керак.

Учинчидан, миллий мафкурамиз ҳар қандай миллатчилик ва шунга ўхшаган унсурлардан, бошқа элат ва халқларни менсимаслик, уларни камситиш кайфияти ва қарашларидан мутлақо холи бўлиб, қўшни давлат ва халқлар, умуман жаҳон ҳамжамиятида, халқаро майдонда ўзимизга муносиб ҳурмат ва иззат қозонишда пойдевор ва раҳнамо бўлиши даркор.

Тўртинчидан, миллий гоё биринчи навбатда ёш авлодимизни ватанпарварлик, эл-юртга садоқат руҳида тарбиялаш, уларнинг қалбига инсонпарвар-

лик ва одамийлик фазилатларини пайванд қилишдек олижаноб ишларимизда мададкор бўлиши зарур.

Бешинчидан, у Ватанимизнинг шонли ўтмишли ва буюк келажагини узвий боғлаб туришга, ўзимизни улуг аждодларимиз боқий меросининг муносиб ворислари деб ҳис қилиш, шу билан бирга, жаҳон ва замоннинг умумбашарий ютуқларига эришмоққа йўл очиб берадиган ва шу мақсадларга муттасил даъват қиладиган гоё бўлиши керак.

Миллий гоё, миллий ифтихор кундалик машаққатли ишларимизда ва бунёдкорлик фаолиятимизда кучимизга куч, ғайратимизга ғайрат қўшиб, ҳақиқатан ҳам келажаги буюк давлат кураётганимизга мустаҳкам ишонч бағишлаб, руҳимизни баланд, белимизни бақувват қилишига ишонаман.

Миллий мафкура воситасида элу юрт бирлашади, ўз олдига буюк мақсадлар қўяди ва уларни адо этишга қодир бўлади.

Миллатнинг, халқнинг ҳамжиҳатлиги эса ҳар қандай тараққиётнинг гаровидир.

САВОЛ. Сиз мустақил давлатнинг етакчиси сифатида фаолиятингизнинг дастлабки кунидан бошлаб мамлакатимизда таълим-тарбия тизимини тубдан ислоҳ қилишдек гоёт муҳим ва мураккаб ишга бевосита раҳбарлик қилиб келмоқдасиз. Сизнинг ташаббусингиз билан бу борада амалга оширилган улкан ишларнинг баъзиларини эслаб ўтсак: вилоятларимиз марказларида ўнга яқин университетлар ташкил этилди, истиқлолга қадар бизда умуман бўлмаган бир қанча олий юртлари, жумладан, Жаҳон иқсодиёти ва дипломатия, Жаҳон тиллари дорилфунунлари, Давлат ва жамият қурилиши, Банк-молия, ички ишлар, Қурулди Кучлар академиялари, Кончилик институти, Фуқаро авиацияси институти каби янги таълим даргоҳлари очилди, замонавий лицей ва коллежлар таъсис қилинди, “Улғубек”, “Умид”, “Устоз” каби жамғармалар тузилиб, ривожланган хорижий мамлакатлардаги энг нуфузли олий ўқув юртларига юзлаб ёшлар ўқишга юборилди, муаллим-мураббийларнинг билим ва савиясини юксалтириш борасида жиддий ишлар амалга оширилмоқда.

Ўтган йили Олий Мажлис сессиясида қабул қилинган Кадрлар тайёрлашнинг Миллий дастури гоёсининг бош ташаббускори ва ташкилотчиси ҳам мамлакат Президенти бўлганини кенг жамоатчилик яхши билади. Яқинда матбуотда Сиз имзо чеккан яна иккита муҳим ҳужжат эълон қилинди. Уларнинг биринчиси “Ўзбекистон Республикасида умумий ўрта таълимни ташкил этиш тўғрисида”, иккинчиси эса “Ўзбекистон Республикасида ўрта махсус, касб-хунар таълимни ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида” деб аталади. Сизнинг сиёсатингизда таълим-тарбия масаласига бу қадар катта эътибор берилишининг сабаблари нимада?

ЖАВОБ. Мен Абдулла Авлонийнинг “Тарбия биз учун ё ҳаёт—ё мамот, ё нажот—ё ҳалокат, ё саодат—ё фалокат масаласидир” деган фикрини кўп мушоҳада қиламан.

Буюк маърифатпарварнинг бу сўзлари асримиз бошида миллатимиз учун қанчалар муҳим ва долзарб бўлган бўлса, ҳозирги кунда биз учун ҳам шунчалик, балки ундан ҳам кўра муҳим ва долзарбдир.

Чунки таълим-тарбия—онг маҳсули, лекин айна вақтда онг даражаси ва унинг ривожини ҳам белгилайдиган омилдир. Бинобарин, таълим-тарбия тизимини ўзгартирмасдан туриб онгни ўзгартириб бўлмайди. Онгни, тафаккурни ўзгартирмасдан туриб эса биз кўзлаган олий мақсад—озод ва обод жамиятни барпо этиб бўлмайди.

Кўриб турганимиздек, буларнинг барчаси бир-бири билан занжир каби чамбарчас боғлиқ масалалардир.

Мен кўп йиллар давлат режалаштириш идораларида ишлаганман. Хизмат тақозасига кўра фан ва таълим масалалари билан ҳам шугулланганман. Шу сабабли, совет таълим тизимининг барча жиҳатларини яхши биламан, деб айта оламан.

Бизга мерос бўлиб қолган таълим-тарбия тизимининг маълум бир маъқул жиҳатлари билан бир қаторда унинг энг номақбул томони шундан иборат эдики, ўқув жараёнида ўқувчи ва талабаларни мустақил ва эркин фикрлашга йўл қўймаслик, ҳар қайси ўқув юртини битирувчиларнинг билимига қараб эмас, аввало, уларнинг собиқ совет тузумига ва сохта гоёларга садоқатини ҳисобга олиб баҳолаш ва ҳаётга йўллаш тамойили асосий ўринини эгаллар эди. Кўп жойларда сифат ўрнига сон кетидан қувиш устунлик қиларди. Кўпчилик ҳақиқий билим ёки малака орттириш мақсадида эмас, амал-тақал қилиб дипломли бўлиб олиш илинжида техникум ёки институтларга кирар эди. Бу тузумдан бизга қолган мерослар ичидаги шунга ўхшаган салбий асоратларни, афсуски, ҳозир ҳам сезиб турибмиз.

Бу тизим ватанига, халқига, миллатига фидокор, мустақил фикрлайдиган, бирон бир масалани онгли равишда, масъулият билан ҳал қиладиган, изланувчи, янгиликка интилувчи кадрларни эмас, асосан саёз савияли ходимларни, муте кишиларни минг-минглаб етиштирган эди. Жамиятимизни янгилаш, ислохотларни ҳаётга татбиқ этиш, бозор иқтисодиёти асосларини барпо қилишга ўтар эканмиз, ана шундай онги қотиб қолган, азму шижоатдан йироқ, эл-юрт манфаати учун куйиб-ёнмайдиган кадрлар муттасил равишда ишнинг белига тепиб туришини ҳис қилдик, очигини айтсам, ҳозир ҳам сезяпмиз.

Шунинг учун ҳам мустақилликнинг дастлабки йилларданок бутун мамлакат миқёсида таълим-тарбия, илм-фан, касб-хунар ўргатиш соҳаларини ислоҳ қилишга ниҳоятда катта зарурат сезила бошлади. Бусиз жамиятимизнинг бирон бир соҳасини ўзгартиришга киришиб бўлмас эди. Ислохотларнинг тақдирини ва самарасини тараққиёт талабларига нечоғлик жавоб беришига тақалиб қолар эди. Юртимизнинг эртанги ҳаёти ва тақдири авваламбор шу муаммоларни узиш-кесил ечиш билан чамбарчас боғланганини ҳар қайси фикрловчи одам англаши қийин эмас.

Шу сабабли ҳам биз ниҳоятда мураккаб, кўп вақт маблағ талаб этадиган ана шу вазифани адо этишга киришдик. Кадрлар тайёрлашнинг Миллий дастурини ишлаб чиқиш билан боғлиқ жараён узок йиллар мобайнида бу соҳада талай муаммолар йиғилиб қолганини кўрсатди. Мен бунга ушбу дастур лойиҳаси устида саккиз ой мобайнида ишлаш жараёнида шахсан амин бўлдим. Шунинг учун ҳам бу огир, масъулиятли, аммо ҳал қилишни асло пайсалга солиб бўлмайдиган ишни қадам-бақадам, изчиллик билан бажаришга бөл боғладик.

Ишончим комил; агар бу ислохотни муваффақиятли равишда амалга ошира олсак, тез орада биз ҳаётимизда ижобий маънодаги “портлаш эффекти” га яъни унинг самарасига эришамиз.

МИЛЛАТНИ—МИЛЛАТ ҚИЛИШГА ХИЗМАТ ЭТСИН

Бу нима дегани?

Кадрлар тайёрлаш Миллий дастуримизда, шу жумладан, ҳали сиз тилга олган икки ҳужжатда назарда тутилган вазифалар тўлиқ амалга ошган тақдирда улар, биринчидан ижтимоий-сиёсий иқлимга ижобий таъсир қилади ва натижада мамлакатимиздаги мавжуд муҳит бутунлай ўзгаради.

Иккинчидан, таълимнинг янги модели ишга тушгач, инсоннинг ҳаётдан ўз ўрнини топиш жараёни тезлашади. Ҳар қандай одам ҳам ўсмирлик чоғида, эндигина вояга етиб келаётган даврида жамиятдан муносиб ўрнини топиши керак. Акс ҳолда бу нарса ноҳуш оқибатларга, баъзан эса оғир фожияларга, ҳатто ижтимоий ларзаларга ҳам сабаб бўлади. Ёш йигит-қизларимизнинг ишда, турмушда, оила ва жамоа орасида ўз ўрнини тополмаслик ҳолатлари уларнинг жамиятда ўз қадрини йўқотишига олиб келади. Ўз қадрига, ўз шаънига эга бўлмаган инсон ҳаётда кўп-кўп тўсиқларга дучор бўлади, беқарор ва салбий таъсирларга тез берилади, унинг шахс сифатидаги емирилиши ҳам тез кечеди.

Биз жорий этилаётган мазкур таълим модели орқали аввало ана шу вазиятнинг олдини олаемиз. Қолаверса, ёшларни муайян бир ихтисосга эга қилиб, ҳаётига йўлланма бераемиз. Дунёга умид билан қадам қўйиб келаётган навихол инсон ҳаётдан муносиб ўрнини топса, турмушдан, тақдирдан, ватандан рози бўлиб яшайди, умр бўйи бунёдкорлик фаолияти билан машғул бўлади.

Бу гоят муҳим ижтимоий-сиёсий аҳамиятга эга бўлган масаладир.

Учинчидан, таълимнинг янги модели жамиятда мустақил фикрловчи эркин Шахснинг шаклланишига олиб келади. Ўзининг қадр-қимматини англайдиган, иродаси бакуват, иймони бутун, ҳаётда аниқ мақсадга эга бўлган инсонларни тарбиялаш имконига эга бўлаемиз. Ана шундан кейин онгли турмуш кечириш жамият ҳаётининг бош мезонига айланди. Шунда одам оломон бўлиб, ҳар лаҳзада серкага эҳтиёж сезиб эмас, аксинча—ўз ақли, ўз тафаккури, ўз меҳнати, ўз масъулияти билан, онгли тарзда, озод ва хур фикрли инсон бўлиб яшайди. Бундай одамлар уюшган жамиятни, улар барпо этган маънавий-руҳий муҳитни сохта ақидалар, бақириқ-чақириқлар, ҳавоий шиорлар билан асло бузиб бўлмайди. Уларни ўзлари ақл-идрок ва қалб амри билан танлаб олган ҳаётий мақсадлардан чалғитиб ҳам бўлмайди.

Тўртинчидан, таълимнинг янги модели жамиятимизнинг потенциал кучларини рўёбга чиқаришда жуда катта аҳамият касб этади. Ҳар қайси инсонда муайян даражада интеллектуал салоҳият мавжуд. Агар шу ички қувватнинг тўлиқ юзага чиқиши учун зарур бўлган барча шарт-шароит яратилса, тафаккур ҳал хил қотиб қолган эски тушунча ва ақидалардан ҳалос бўлади. Ва ҳар қайси инсон Оллоҳ таоло ато этган ноёб қобилият ва истеъдодини аввало ўзи учун, оиласининг, миллати ва халқининг, давлатининг фаровонлиги, бахт-саодати, манфаати учун тўлиқ баҳшида этса, бундай жамият шу қадар кучли тараққиётга эришадики, унинг суръат ва самарасини ҳатто тасаввур қилиш ҳам осон эмас. Олдимизда турган буюқ мақсадларга эришишда жамиятимизнинг ҳар бир аъзоси қўшади ҳисса шу ҳисобдан бекиёс бўлиши мўқарар. Мен "Портлаш эффекти" деганда айнан шундай ҳолатни назарда тутмоқдаман.

Бешинчидан, биз фуқаролик жамиятни куришни ўз олдимизга мақсад қилиб қўйганмиз. Бу соҳада дастлабки, аммо муҳим қадамлар қўйилди. Ишончим комилки, вақти-соати келиб, бугунги ўтиш даври учун зарур бўлган кучли давлат функциялари ва аломатлари аста-секинлик билан тадрижий равишда кучли жамият зиммасига ўтади. Мана шу йўл, мана шу назарий масаланинг моҳиятини атрофлича ёритиш, уни ҳаётимизда, амалиётимизда ҳал қилувчи сиёсатга айлантириш нафақат бугунги, балки эртанги кунимизнинг ҳам энг муҳим ва долзарб вазифасидир. Тараққиётнинг умумбашарий қонуниятлари, инсониятнинг кўп йиллик ҳаётида синовлардан ўтиб, ижобий натижалар берган тажрибалар худди шу йўлни тақозо этади.

Биз бир нарсани яхши англаб олишимиз керакки, умумий ва махсус билимларга эга, онгли, тафаккурли ҳар хил "измлар" дан озод, замонавий дунёқараш, миллий ва умуминсоний қадриятларга ворис бўлган инсонларгина фуқаролик жамиятини барпо этишга ва уни янада такомиллаштиришга қодир бўлади.

Бу моделдан кўзланган яна бир мақсад бор. Унинг воситасида биз дунёдан муносиб ўрин олишга, ўзбек номини янада кенг ёйиб тараннум этишга эришамиз.

Бугун халқаро ҳаёт, кишилиқ тараққиёти шундай босқичга кирганки, энди унда ҳарбий қудрат эмас, балки интеллектуал салоҳият, ақл-идрок, фикр, илғор технологиялар ҳал қилувчи аҳамият касб этади. Амир Темур бобомизнинг "Куч—адолатда" деган машҳур таъбирини бугунги кунга нисбатан қўллаб айтиладиган бўлсак, мен унга қўшимча қилиб "Куч—билим ва тафаккурда" деган бўлардим. Келгуси асрда бу тамойил янада кучаяди ва ижтимоий ҳаётнинг барча жабҳаларини қамраб олади. Бинобарин, халқаро майдонда биз бошқа мамлакатлар билан соғлом фикр мусобақасига, ижодий рақбатга киришмоғимиз лозим бўлади. Бизнинг келажагимиз мана шу мусобақа ва рақобатга қай даражада бардош бера олишимизга боғлиқ. Ўйлайманки, бунинг учун миллатимизнинг салоҳияти ҳам, ақл-заковати ҳам етарли.

Мана, яқинда "Умид" жамғармаси орқали Европа, Осиё ва АҚШнинг энг нуфузли университетларида ўқиётган талабаларимиздан ўн беш нафари магистрлик ва бакалаврлик илмий даражаларига муваффақият билан сазовор бўлган ҳақида хабар олдик. Мен бу хушхабарни эшитиб худди ўзимнинг ўғил қизларим шундай ютуққа эришгандек бениҳоя хурсанд бўлдим. Бу—ҳаётимиздаги энг қувончли воқеалардан бири бўлди десам, муболага бўлмайди. Ўзбек миллатининг, ўзбек фарзандларининг қобилият, зеҳн-заковат, тиришқоқлик борасида бошқа ҳеч бир миллат ёки халқдан қолишадиган жойи йўқ. Фақат мавжуд интеллектуал имкониятларимизни тўлиқ ишга солишимиз, улардан мукамал тарзда фойдалана билишимиз зарур. Ота-боболаримиз шўҳратининг соясига маҳлиё бўлиб юрадиган даврлар энди ўтди. Бугун жаҳон биздан ўз сўзимизни айтишимизни, ўз тафаккуримизни намоён этишимизни талаб қилмоқда. Бошқа халқлар, бошқа миллатлар бизга ётсираб-беписанд қарамаслиги, балки бизни эътироф этиши, бизни эҳтиром этиши керак. Биз ана шу юксак муносабат ва ҳурматга лойиқ бўлишимиз даркор.

Тўққизини—ўн бешинчи асрларда маърифатли дунё бухорийлар, фарғонийлар, хоразмийлар, берунийлар, ибн синолар, улугбекларни қанчалик иззат-икром қилган бўлса, йигирма биринчи асрда биз халқимиз, миллатимизга нис-

батан ана шундай эҳтиромни қайтадан қўлга киритишимиз керак. Ўша даврда улуг аждодларимиз асос солган ва оламга донг таратган илмий мактабларни замонавий шаклда қайтадан тиклашимиз лозим.

Такрор айтаманки, бунга таълим-тарбия тизимини тубдан ислоҳ қилиш билангина эришиш мумкин. Аслида таълим-тарбия соҳасидаги ислохотнинг чегараси ва поёни йўқ. Токи ҳаёт давом этар экан, таълим ҳам, тарбия ҳам замон ўртага қўяётган янги-янги талабларга кўра муттасил равишда ўзгариб-янгилиниб бораверади. Фақат, биз бу соҳадаги дастлабки қадамларни тўғри қўя олсак, пойдеворни мустаҳкам қилиб барпо этсак, мен шунга ишонманки, бугунги авлод унинг самарасидан баҳраманд бўлажак, келгуси авлод эса бизнинг қилган шу ишларимизни эҳтиром ва миннатдорлик туйғуси билан эслайди.

САВОЛ. Сиз шугулладиган гоят кўламдор ва серқирра масалалар, адо этадиган бири биридан муҳим ва зарур. Уларнинг барчаси мамлакат ва жамият, ҳар қайси фуқаронинг ҳаёти, келажаги учун ҳал қилувчи аҳамиятга эга. Аммо Сизнинг фаолиятингиздаги энг устувор йўналиш, энг олий мақсад нимадан иборат?

ЖАВОБ. Агар бу саволга бир оғиз сўз билан жавоб бериш лозим бўлса, мен "Халқимнинг омонлиги", деб айтган бўлардим. Содда қилиб айтганда, элу юртимизнинг осойишталиги, осмонимизнинг мусаффолиги, сарҳадларимизнинг бехатарлиги, бугунги кунимиздан розилик, эртанги ҳаётга ишонч, оналаримиз ва фарзандларимиз юзидаги табассум, бу—мен ўз фаолиятимда интиладиган энг олий мақсаддир. Халқимнинг осойишталиги ва фаровонлиги мен учун ҳамма нарсадан афзал.

Бу дунёда инсон ўз меҳнати, ақл-ғайрати билан кўп нарсага эришиши мумкин. Бойликка ҳам, шон-шўҳратга ҳам, илмий, ижодий кашфиётларга ҳам, оила, севги бахш этадиган бахту саодатга ҳам. Фақат бунинг учун аввало инсоннинг уйида, маҳалла-қуйида, юртида, қисқача айтганда, одамнинг кўнглида-хотиржамлик ҳукм суриши керак. Узоққа бормаёлик, мана шу Миллий дастурдан кўзланган мақсадларни амалга ошириш учун ҳам энг аввало тинчлик-омонлик даркорлигини бугун ким инкор эта олади дейсиз!

Мен бу тўғрида илгарилари ҳам кўп бор айтганман. Аччиқ тажрибалар асосида туғилган ва қалбимга чуқур ўрнашган шу ҳаётий ҳақиқатни такрорлашдан толмайман: тинчлик-омонлик бўлса, ҳамма нарса бўлади—ислохот ҳам, бозор иқтисодиёти ҳам, жамиятимизнинг янгилиниши ҳам. Аслида ҳаётимиздаги бугунги барча ислохот, демократик ўзгаришлардан кўзланган мақсад—юртдошларимизнинг турмушини фаровон қилиш, уларнинг ҳақ-ҳуқуқлари, манфаатларини ҳимоя этиш.

Бизнинг сиёсатимизнинг бош йўналишини Ўзбекистон хавфсизлиги ташкил этади. Албатта, ҳозирча турмушимиз биз орзу этган даражада эмас. Ҳали етишмовчиликлар, қийинчиликлар ва йўлимизда тўсиқлар ҳам оз эмас. Аммо шундай мураккаб бир вазиятда одамлар омонлиги, мамлакатимиз тинчлигини таъминлашга эришаётганимиз, ўйлайманки, бизнинг энг катта ютуғимиздир.

Чуқурроқ мулоҳаза юритиб қарайдиган бўлсак, шу ҳолни кўрамизки, Ўзбекистон дунёдаги етакчи давлатларнинг, турли-туман сиёсий кучларнинг бири-бирига зид манфаатлари ўзаро муттасил тўқнашиб турадиган бир майдонда жойлашган. Биз бунинг истаймизми-йўқми, тарих, тақдир тақозаси шундай. Юртимиздаги беҳисоб табиий бойликлар, унинг геостратегик шароити жаҳонда бизга нисбатан фақат хайрихоҳлик ёки ҳавас туйғусини эмас, балки ҳасад, қора ниятларни ҳам уйғотиши сир эмас.

Харитага диққат билан разм солсангиз, мамлакатимизни этник, демографик, иқтисодий ва бошқа муаммоларнинг оғир юки остида қолган мамлакатлар қуршаб олганини кўриш мумкин. Бунинг устига, Ўзбекистон диний экстремизм, этник жанжаллар, нарқобизнес ва ҳар хил ташқи кучларнинг таъсирида ички низолар авж олган Афғонистон каби беқарорлик ўчоғи билан чегарадош. Олти йилдирки, қўшни Тожикистонда нотинчлик ҳукм сурмоқда.

Минтақамиздаги мавжуд муаммолар камдек яқинда қўшни давлатлардан бири—Ҳиндистон ядро синовларини ўтказиб, янги бир таҳлика манбаини вужудга келтирди. Бу нарса минтақадаги барқарорлик мувозанатига жиддий зарар етказди. Бунга жавобан шу ҳудуддаги бошқа бир давлат, яъни Покистон ҳам ядро синовлари ўтказиш ҳаракатига тушиб қолди. Демак, минтақамизда ядро хавфи мавҳум хатардан реал хавфга айланиб бормоқда.

Табиийки, буларнинг барчаси бизни ташвишлантирмасдан қўймайди. Ўз навбатида биз ҳам давлатимизнинг мудофаа салоҳиятини мустаҳкамлаш ва ҳар қандай таҳдид балосидан сақланиш учун зарур ҳимоя чораларини кўришга мажбур бўламиз.

Ҳеч сир эмаски, бугунги кунда хавфсизликни таъминлаш, хатарларнинг олдини олиш қанчалар мураккаб, нозик ва қалтис бир масала. Бунинг билан билмади, билмаган билмайди. Хўш, ўйлаб кўрайлик-чи, мамлакатимиз хавфсизлигини таъминлаш биз учун қанчага тушмоқда? Ўзи, хавфсизликнинг баҳоси борми? Умуман, тинчлик-омонлик, барқарорликни пулга қақиб-ўлчаб бўладими?

Мен бу фикрларни фуқароларимиз, ватандошларимиз юртимиздаги тинчлик, барқарорликнинг қандай қийинчилик, қандай меҳнат-машаққатлар эвазига қўлга киритилаётганини озми-кўпми тасаввур қилишлари учун айтганман.

Яратганимизга минг қатла шукроналар бўлсинки, биз ҳам сиёсий, ҳам иқтисодий соҳаларда, ҳам хавфсизликни сақлаб қолиш борасида энг оғир ва мураккаб даврни бошимиздан эсон-омонлик билан кечирдик. Халқимизнинг донолиги, бағрикенглиги, сабрбардоши бизни ҳар қандай бало-қазолардан асраб, идрокимизни, ақл-заковатимизни чархлаб, юртимизда осойишталик ва миллатлараро, фуқаролараро тинчликни сақлаб қолишга хизмат қилди. Бугун энди ёруғ кунларга етганимиздан гурурланиб, янги-янги марралар сари қадам қўяётганимиз учун фахрланиб ишлаш ва яшашига асосимиз бор.

Халқимизни яна бир ҳақиқатни ҳеч қачон унутмасликка даъват этмоқчиман: эл-юртимизнинг, шу юрtdа яшаётган ҳар қайси инсоннинг эсон-омонлиги бизнинг энг катта ютуғимиз ва бойлигимиздир. Бу бойликни кўз қорачидай асраб-авайлаш, қадрига етиш—барчамизнинг муқаддас инсоний бурчимиздир.

(“Тафаккур” журналининг 1998 йил 2-сонидан олинди).

СЫЙЛЫҚЛАР МҮБӘРЕК

ЕЛИМИЗДИҢ МӘРТ ЖИГИТИ

Редакция тапсырмасы менен Нөкис қалалық ишкі істер бөліміне қарай жүріп баратырмын. Енді жазылауың мақаланың қахарманы менен бұрын гезлесіп көрмегенліктен мен оның сын-сымбатын көз алдыма хәр түрлі етіп келтіріп атырман. Мениң көз алдыма милиция кийимінде: жүде ири денели, шашлары кара, бир қарағаннан ауыр минезли екенлігін көрсететуғын заң хызметкері келе берди. Япырмай, бала—тап усындай болса я,—деп өзіме өзім сорау бермен. Бир жағынан ууайым да басты. Тап мениң көз алдыма келтирген адамдай болса оның менен сәлемлесип хал аухал сорауым да қыйын шығар,—деп қояман ишимнен. Бирақ сонда да хызмет бабында сонша уақыттан берли қанша адамлар менен тил табысып қиятырман, бул сапары да илажи болар деген жуумаққа келсем, өзімди жұбатып.

Ишкі істер бөлімінің кирер аузындағы нәубетшіге келгендегі мақсетімди айтып керек адамды сорады. Бөлімнің екінші қабатындағы узынына кеткен коридордың ақырына шамаласқан жерде Курбанов Султанбай Мәтниязович деген жазуы бар есиқтин алдына келип тоқталды. Минен мен ізлеп келген есиқ усы еди. Есиқти әсте ғана қағып, “Ассалаума әлейкум”имди айтып кире бергенім, бағанадан берли көз алдыма келтиріп қиятырған жузи сууық, ауыр минезли заң хызметкерінің қиялымнан қалай шығып кеткенін байқамай қалыппан. Ойлағаным тескерисине шықты. Жылы жүзи ашпайым сыйласықлы инсан екенлігі адамға бир көргеннен билінетуғын жигит сәлеміме әлік алып хал жағдай сорады. Оның менен болған сәубетимиздің басындағы сөзлерінен-ақ оның өз қәсібине деген қызығушылығы жоқары, өз халқының тыншылығын ойлайтуғын азамат, ана ұатанға деген сүйіспеншілігінің басым екенлігі сезилип турды.

Султанбай Курбанов 1967-жылы Кегейли районында тууылған. Әкеси Мәтнияз аға Кегейли район хәзирги Дөрүзақум қолхозында (бұрынғы Қызыл-өскер) баслық лауазымында хызмет етип, 59 жасында дүнядан өткен. Ал анасы Пердегүл Мәтниязова болса бүгінги күнде хұрметли дем алыста. Қуда қәлесе өзінің 70 жасын тойлау алдында. Султанбай семьялы өмірлик жолдасы Гүлзайра Жуманазарова менен еки қызын тәрбиялап атыр. Гүлзайра Нөкис қаласындағы 33 орта мектепте оқытушы болып ислеиди. Мехрибан ана.

Султанбай менен бираз сөйлесип отырғаннан соң мен оннан өзінги милицияға қалай келгенлігін сорадым.

—Мениң милицияда ислеуіме хәш ким мәсләхәт бермеді. Хожалығымызда болып, ағайын-туғанымызда болып милицияда ислеушілер болмады. Мектепте оқып жүрген дәуірлерімде билемеймен тап милицияда ислеуді әрман еттім де дейди мыйық желидеги орта дин бирин та-1985-87 жылғында өзім-аддындағы кирий уазынам-нияда атқарып

Ауылға оралғаннан кент қаласынғы СССР министрлигінәулы милибине оқыуға оны 1969 жылы сол жылы Нөкис қалалық ишкі істер бөлімінде участка инспекторы болып өз хызметімди басладым—дейди ол.

Өзінің жас болуына қарамастан хызмет бабындағы басшылар тәрәпинен тапсырылған, тапсырмаларды, уазыпаларды өз уақтында орылап өзінің талапшанлығы менен сол уақытлардан бастап-ақ көзге түскен Султанбай 1991 жылы июнь айынан бастап Нөкис қалалық ишкі істер бөлімінің жынайтғын алдын алыу бөлімшесинин баслығы орынбасары, Нөкис қалалық ишкі істер бөлімінің жынайтғын алыу бөлімшесинин баслығы, жынайт қыдырыу бөлімшесинин оператив уәкили, сыяқлы жууапкерли лауазымларда жұмыс ислеиди. Бүгінги күни Нөкис қалалық ишкі істер бөлімінің жынайт қыдырыу бөлімшесинин баслығы орынбасары лауазымында хызмет етип атыр. Соның менен бирге ол хәзир өз билимин асырыу мақсетинде Өзбекстан Республикасы ИИМ академиясының сыртқы бөлімінің 2 курсында оқып атыр.

Султанбай ишкі істер бөліміне хызметке келгенинен бастап-ақ жуз берген жынайтлардың бир қанша түрлерин атап айтқанда—адам өлтирйушілик, урлық басқыншылық, тонаушылық ұқсаған жынайтларды өз уақтында ашты. Оның уез ислеген пидайы хызметлерин есапқа ала отырып оған 1994 жылы мүддетинен бұрын милиция қа-

пиганы дәрежесі берилди.

Султанбай менен болған сәубетимнин барысында милицияда ислеудин аңсаг емеслиги хакқында сөз болғанында мен оннан—Султан, милицияда ислеу әри-бери нәрсе емес, мениң ойымша қатты қыйып хәм жууапкерли, хызмет бабында қаншадан-қанша қыйыншылықларға дус келетуғын шығарсыз, улыўма бул машақатлы қәсіптин сизди түнилдирип жиберген уақты да болдыма?—деп сорадым.

Гәпиң дұрыс иним. Бул машақатлы қәсіп әлбетте. Хызмет бабында хакыйқатанда көп қыйыншылықлар болалды. Көпшилк жағдайларда уақытты ұмытуға туура келеди. Бирақ усылай ислеу шәрт. Биз қанша көп ислесек, халқымыз сонша тынш жасайды. Бизин ислеген хызметлеримиздин нәтижеси халық ушын пайдалы болса, мен бул таплаган қәсібимнен қалай түнилемен...

Биз жақында ғана байрамлаған гәресизлигимиздин жети жыллық мерекеси Султанбайдың өмирине үлкен бир жаңалық алып келди. Ол Өзбекстан Республикасы Президентинин 1998 жыл 27 август күни “Өзбекстан Республикасы гәресизлигинин жети жыллығына байланысты хукық қорғау уйымларының, қорғануы хәм аңрықша жағдайлар бойынша министрликлеринин бир топар хызметкерлерин сыйлықлау хакқындағы Пәрманы менен Республикада миллий қәуипсизликти хәм хукық тәртинин тәмининлегени, жәмийетлик тәртинги қорғағаны ушын сондай-ақ өзинин миннстин орынлауда ерлик хәм қахарманлық көрсеткени ушын “Жасорат” медалы менен сыйлықланды.

—Президентимиз тәрәпинен маған “Жасорат” медалын берилиуи өмиримде ең куәнишли күнлеринин бири болып қалды. Бул жағдай мениң өз қәсібиме деген қызығушылығымды жәнде асырып жиберди десем—кәтелескен болмайман. Бул берилген “Жасорат” медалы тек мениң бир өзіме емес ал Президент тәрәпинен барлық ишкі ислер уйымлары хызметкерлеринин республика аймағында жәмийетлик тәртинги сақлауда, пуқаралардың тыншылығын олардың өз хукықларын қорғауда жынайтшылыққа қарсы алып барылып атырған пидәкерлик жұмысларының нәтижесине берилген—деп түсинемен—дейди өзіне берилген сыйлық хакқында айта отырып.

Султанбай менен сәубетимнин ақырына келип оның сөзлеринен, көз қарасларынан өзімше жуумақ шығарып “адам милицияның адамы”—екен деген жуумаққа келдим.

Өз гезегинде мен де Султанбайды алған сыйлығы менен кулықлай отырып, оның келешектеги хызметлеринде табыслар тилеп оның менен хошластым.

П. ХАБИБУЛЛАЕВ.

Тәғдир соқпақлары

Аспан ұзақ,
жер қатты

Қуяш лаплат от болып жанып тур. Автобус ишінде жолаушы онша көп болмаса да, күннің ыссысынан әдеуір бийтақатланбақта. Үш-төрт жаслар шамасындағы нәресте жылап, анасының мазасын алады.

Әуеле баланың жылағаны автобустағыларға оншама билінбеди,—деген менен кейин ала әтираптағыларды бийзар ете баслады.

—Жоқ болғыр,—деди ашыуланған ана.—Ана бир ағаның пышағы бар, жылай берсең кулағыңды кеседі, сояды,—деди қорқытуы ушын артқы орынлықта, мениң қасыма отырған жигитти көрсетип.

Ананың айтқан сөзине хайран қалдым. Қасымдағы жигиттин рени бирден ағарып кетти. Бираздан кейин ол сууық демин алды.

Мен жигиттин рени өзгергенин көріп, сөйлеуге

де тилим гүрмелмеді. Бийтаныс болған соң, сорау да қолайсыз екен. Мәнзилге келип жетискенимізде де, бул жигиттин түри өзгермеді. Қалаға түстин уақтында келип жеттик. Сол жерге жақын бир асханаға кирдим. Баяғы жолдас жолаушы да мениң изимнен аұқатлануыға асханаға кирди. Екеуіміз бир столда отырдық.

—Шай ишип отырып,—ыссыдан мазаныз қашты ма?—деп сорадым ағайдан. Кесадағы шайын бир уртлады да бираз үндемей тұрып, кейин ол сөз баслады.

—Мениң еле есимди билер-билмес төрт жасар уақтым. Үйдегилер жылап-шатақ шығарсаң “сояман” деп қорқытар еди. “Сояман” сөзи мийиме кирип қалған екен. Айтыуларға қарағанда бир күни өкем, анам қудық қазған. Өкем төрт-бес метр шуқырда шелекке топырақ

салып берген. Анам болса арқанды тартып, топырақты сыртқа төгіп берип тұрған. Бир жастан жана ғана өткен үкем болса бесикте байланған. Ол жылай бергеннен кейин, анам мени үйге киргизип, үкеме қарап тұрыуыды тапсырған. Абдулланың (атын усылай атадық) сол жерге келгенде аузына бир нәрсе тығылғандай дауысы бирден өзгерди. Көзлери жасқа айланды. Бираз уақыт үндемей қалды. Соң және ол сөзин дауам етті.

—Үкем тынбай жылай берген болса керек. Мен еле есин билмеген баланың дастығының астына ол қорқпаны деген мақсетте қойылған пышақты қолыма алғанман. Өзімше үкемди “сояман” деп қорқытқан қусайман. Кейин...

Абдулла сөзин тамамламай бираз уақыт үнсіз қалды. Дәртин қозғап қойғаным өзім де қатты қысындым, бирақ ауыр болса да уақыяның дауамын билиуге қызықсындым.

Қолымдағы қанға боялған пышақ пенен есикке қарай жууырып қиятырғанымды көрген анам топырақ толған шелекти қудыққа таслап жиберипти. Үйге жууырып ке-

лип, бесикте қанға боялып, өмірден көз жұмған үкемди көріп, оның жүрегі жарылып кетипти. Әкем шелек зардабынан басы қақ жарылып қудықта жан тапсырған, жанағы уақыядан жүрегі жарылып, бесикти кушақлап жаны шығып кеткен анам—усы үш өлини биринен соң бирин песинде жерлепти. Мен дайымның қолында өстим. Бул қолайсыз уақыяларды есимди билген сайын биліп бара бердим. Ер жеткен сайын маған қарап адамлар ата-анасының басына жеткен бул—деп мени көрсетип тұрғандай түйиле берди.

Үкемди болса тилге шықпай атырып гүм қылдым. Ата-анамның мөхрин көрмей өстим. Аспан ұзақ, жер қатты. Илаж жоқ бәрине шыдап қиятырман.

Отыз бес жасар Абдулланың дәртілерин еситип автобустағы хаялдың бир ауыз сөзи оның балалықта билмей қылған хәм дүзетип болмауының көтесин ядына салғанын түсиндим. Түсинген менен...

“Иносн ва қонун” газетасынан аударған

М. ҚАБУЛОВА.

ҚУТЛЫҚЛАУЛАР

Хұрметли қәсіплесимиз **Алтынай ЖУМАНИЯЗОВА!** Сизди тууылған күниңиз бенен қутлықлаймыз. Сизге ұзақ өмир, сау-саламатлық, шаңарағыңызда аманлық тилеймиз. “Адам хәм Нызам” газетасының мийнет жәмәәти.

Хұрметли **Роза КӨБЕЙСИН ҚЫЗЫ!**

Сизди тууылған күниңиз бенен қутлықлап, сизге терең денсаулық, бахыт, хуқықый мәмлекет қурну жолында алып барып атырған хызметлериңизде үлкен табыслар тилеймиз. — “Адам хәм Нызам” газетасының мийнет жәмәәти.

Қызымыз **Маясар НАРБАЙ ҚЫЗЫ!**

Сени тууылған күниң менен шын кеулимизден қутлықлаймыз. Оқуларыңда табыслар, келешек орманларыңызда бәлент-бәлент нәуазалар тилеймиз. Төребаевлар шаңарағы.

Қымбатлы **Гүлстан ана!** Сизди тууылған күниңиз бенен қутлықлаймыз. Сизге ұзақ өмир, бахыт, шаңарағыңызда аманлық, жұмысларыңызда табыслар тилеймиз—деп қәсіплеслериңиз **Райхан, Талшын.**

“Адам хәм Нызам”

Шәлкемlestириушілер: Қарақалпақстан Республикасы Прокуратурасы, Әдилік Министрлиги хәм Ишкі Ислер Министрлиги. Газета А-3 форматында нускасы 10800 478 бұшыртна менен басылды. Газета айына 3 нәртбе шығары. Дизимге алынғанлығы тууралы гүуалық №0510.

Бас редактор орынбасары **Нарбай ТӨРЕБАЕВ**

Редакцияның жәмийетлик кеңестойлери:

Парахат Айтминов, Жанабай Садықов, Азат Нуржанов, Бахмурат Сейтмуратов, Батыр Матмуратов, Фархад Низамов, Қудайберген Ниязымбетов, Жанабай Шырманов, Замира Шамуратова, Халимбай Халимов.

Мөкәп жанымыс: Индекс: 742000. Нөкис қаласы. Гәресизлик көшесі №44 жән. телефон: 4-47-59.

Басыуға рұхсәт етилген уақты 10.00 Индекс пуқаралар ушын -321, қорғаналар ушын -322.